

מתוך הספר "אמרי שמעון" / הרב שמעון אגסי זצוק"ל

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

בהנ"ו. דרוש שסדרתי להבחנת התלמידים ביום שב"ק פ' יתרו ח"י שבט שנת התרע"ד.
והנושא בא. והיה אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ.

יושב לבטח ושאנן מפחד רעה ע"י הממשלה.

ואם תאמר א"כ ע"י מה היא השמירה המעולה? נשיב השמירה המעולה והבטחון האמיתי אינו אלא ע"י יראת שמים. כי אם יראת אלקים תהיה בבני אדם בין איש לרעהו אזי יהיו בטוחים באמת. כי יראת ה' היא מונעת את האדם מלחטוא לרעהו בסתר כבגלוי. וז"ש אאע"ה לאבימלך כי אמרתי אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני וכו'. ולכאורה תימה על אאע"ה איך הרהיב בנפשו עוז לדבר כך בפני אבימלך הלא בזה נגע בכבוד המלכות. שמזה נראה שאין לה יכולת לשמור את נפשו ולכך שם אל הערמה פניו לאמר אחותי היא, והאומר למלך קצר יד וחדל אונים אתה? וגם אבימלך איך הבליע דברים אלו בנעימה ולא ערער על אאע"ה לומר לו מבזה אתה את המלכות. אבל לפי"ה ניחא שגם אבימלך ידע שאין ביכלתו לשמרו ממכה רעהו בסתר ולכך שם מחסום לפיו.

נמצא שהשמירה האמיתית אינה כ"א ע"י יראת אלקים. והנה שמירת החיים והנפש שאינה כ"א ע"י יר"ש אנו למדים מדוד המלך ע"ה שהיה נרדף מפני שאול והסגירו ה' בידו ב' פעמים. הא'. במערה בכרות כנף מעילו. והב'. כשלקח החנית וצפחת המים מתחת מראשותיו, ואעפ"כ לא שלח בו יד ואמר חלילה לי משלוח ידי במשיח ה'. ועתה אשאלך והודיעני מי עיכב על ידו האם היה שם יראת הממשלה או שום יראה אחרת? וכ"ש שמן הדין היה מותר לו להרגו כיון דרודף הוא אלא חסידות שבו ויראת ה' שעל פניו היא עשתה זאת.

ואם בדבר שבערוה יוסף הצדיק ע"ה יוכיח, שכל מה ששידלתו בדברים אשת

ידוע הדבר ומפורסם הוא שלהיות חיי האדם יהיו חיי שלוה ונחת, צריך שיהיה נכון לבו ובטוח בשני דברים. הא'. בחייו. שיהיו בטוחים מכל אויב ואורב המתנקש לנפשו. והב'. בממונו שלא יבוזו זרים יגיעו. שאם חייו הם תלואים לו מנגד ולא יאמין בחיים. או אם אינו בטוח בממונו משודד ואורב, מה הנאה יש לו בעולמו גם אם יהיה בעל אלפי זהב וכסף הלא כל ימיו לא ידע שליו ובהאי פחדא יתיב.

וכשנרדפה לדעת שבאמצעות מי יהיה לב האדם נכון ובטוח בב' דברים אלו. הנה לפי הנראה, יראה שהוא ע"י הממשלה יר"ה כי היא חוקקת חוקים ישרים ונותנת סדרים טובים ונכונים משברת מלתעות עול ומייסרת כל עושי רשעה ושלוש ושקט יהיה בארץ. ולולא היא היו בני אדם כדגי הים גדול בולע את הקטן. ויד בעלי זרוע על העליונה ומאן דאלים גבר זה גוזל וזה חומס זה מרצח וזה מנאף. אבל ע"י הממשלה סדר ההנהגה המדינית יהיה שמור על מכונו ואיש על מקומו יבוא בשלום. שלום בגופו שלום בממונו. זהו מה שנראה בהשקפה ראשונה. ורז"ל מסייעים לדעה זו שאמרו הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה וכו'.

אמנם כשנתבונן היטב נראה שאין זה מספיק להיות האדם שמור שמירה מעולה. להיות שהרבה דברים יש שקצרה יד הממשלה להשיגם לפי שאין עיניה שוטטות רק על הנגלות ואינה דנה את האדם כי אם ע"י עדים, אבל מה תעשה כי זיד איש על רעהו להרגו בערמה ולא נודע מי הכהו? או אם גנבים יבואו לו אם שודדי לילה ויגנבו דים ועקבותיהם לא נודעו? הלא יד הממשלה לא תשיגם ואימתה לא תבעתם ונמצא שאין האדם

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

אבל לפי"ה אתיאי שפיר. כי בודאי הוא שבתחילה פייסה אותו והראתה לו שהדרך ישר לפניו בלי שום מעצור שאם יתירא מאדונוי הלא הוא עבד נאמן לפניו עד שכל אשר לו נתן בידו ולא יבוא להרהר אחריו כלום. ואם יתיירא מאנשי הבית הם ירגישו לדבר ויגידו לאדונו גם זה אינו כלום כי מי ישלח רסן לשונו לדבר בגדול הבית ובגבירה. וז"ש ותשא אשת אדונוי אל יוסף, הנה מילת עין תאמר לפעמים על עין השכל והתבוננות הלב כמו החכם עיניו בראשו כמו והיו עיני וליבי שם כל הימים. והכוונה כאן לאמר שנשאה עין שכלה ובינת ליבה אל יוסף ר"ל במה שנוגע אל יוסף לפייסו לשמוע לה ולראות היש מונע בדבר. וראתה שאין כאן שום מניעה מאיזה צד ופנה, ותאמר אבי ראה גם ראה שדרכינו ישר לפנינו ואינו חסר כלום רק לאמר לך שככה עימי. וכיון שכן מהרה חושה מלא חפצי.

והשיב לה הן אדוני הנה מילת הן תבוא לפעמים על ההשמעה וקבלת הדברים כמו ויאמר לבן הן לו יהי כדברך. והכוונה כאן לאמר שהן אמת כי אדני לא ידע אתי וכו' וכמו שאת אומרת וכל אשר יש לו נתן בידי ובודאי שלא ישים בי תהולה ומאנשי הבית ג"כ אין לי לירא שהרי איננו גדול בבית הזה ממני וכו' מ"מ הנה את לא פינית הדרך רק מיראת בני אדם ומגדופתם, אבל איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים אשר לא יפלא ממנו כל דבר גם אם יסתר איש במסתרים. הרי הגם שלא היה כאן יראת הממשלה ושום אדם מ"מ פירש מיראת אלקים. ונמצא שבמקום שאין מגע יד ליראת הממשלה לעצור בעד הרעה יש מגע יד ליראת ה' למנעו מן החטא.

ויותר מזה מצינו בבוועז ע"ה כי כשויחרד האיש וילפת בחצי הלילה והנה אשה שוכבת למרגלותיו ואמר לה מי את ותאמר אנוכי רות אמתך ופרשת כנפיך וכו'. מי

אדוניו ופייסה אותו עד צאת נפשה לא שמע אליה. הגם שלא היה מתיירא משום דבר פן תיגלה רעתו לא מיראת אדוניו ולא מאנשי הבית פן יגלו סודו, שאם לא כן היה לו לדחותה ולייראה מפני זה. ולדעתי אפשר שבזה יובן הויכוח שהיה בינה לבין יוסף באומרו ותשא אשת אדוניו את עיניה וכו' ותאמר שככה עמי וימאן ויאמר הן אדוני לא ידע וכו' עד וחטאתי לאלקים.

שלכאורה קשה, חדא איך בראשית דבריה בקשה ממנו דבר גדול כזה האם נטרפה דעתה או החשק עיור את עיניה לבל תראה את הנולד? ואיך עלה בדעתה שישמע אליה תיכף ומיד האם נקל בעיניה הנבלה הזאת עד שאין לו מהצורך לשית עצות בנפשו אם לעשות ואם לחדול הלא בנפשו הוא אם יודע הדבר לאדוניו. והיה לה בתחילה להראות לו שלא יירא בשום אופן כי היא סקלה הדרך מכל אבני נגף וצורי מכשול ואח"כ תאמר לו שככה עמי אבל לומר לו כך בראשית מאמר אולת היא לה וכלימה, כי מי פתי ישמע לה להמיר כבודו בקלון וחרפת עולם אשר לא תשכח. ועוד מה השיב לה הן אדוני וכו' איננו גדול וכו' הלא תשיב אמריה לו היא הנותנת מאחר שכ"כ נאמן רוח אתה לפני אדונך לא יבוא לחשוד אותך בכך ולא ישים עינו ולבו לשמור צעריך. ומאחר שאין גדול בבית הזה ממך מי מאנשי הבית ירהב בנפשו עוז לדבר עליך תועה ולהוציא דבה על גב' הבית ולא יירא לנפשו פן יכולע לו. ועוד מה לו להפחידה בכך הי"ל להפחידה במה שנוגע אל עצמה ואל בשרה ולגלות למוסר אזנה ולומר לה דעי וראי מה תעשי באחריתך אם יבוא אל ביתו ואנחנו עסוקים בתשמיש אנא נוליד את חרפתינו הלא אז נבוש ונכלם כגנב הנמצא במחתרת, ובקנאתו ואש חמתו ייסרני קשה ולך יסירך מגבירה ותהיי כאחת הנבלות וחרפתך לא תמחה.

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

הממשלה הוא כי יראת הממשלה אין בכחה לעקור התאוות הבהמיות הנטועות בלב האדם רק כובשת אותם במתג ורסן היראה לבל יצאו לפעולות ידים. וכשרואים שעה מוכשרת להם אזי מתפרצים ממחבואיהם בזרוע עוזם לעשות מעשיהם, זר מעשיהם. אבל היר"ש היא עוקרת התאוות לגמרי מלב האדם עד שנעשה לבו חלל בקרבו שאינו מתאוה עוד להם ושונא אותם כמ"ש דהע"ה ולבי חלל בקרבי. וכן פי' ע"פ על כן קרא למקום ההוא קברות התאוה כלומר שהתאוה עצמה כאלו מתה ונקברה ולא תעלה עוד על הלב. וכיון שתאוה אין כאן, חטא ורע אין כאן.

וז"ש שהמע"ה (משלי ח') יראת ה' שנאת רע גאה וגאון ודרך רע ופי תהפוכות שנאתי. לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה. בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק. בי שרים ישורו ונדיבים כל שופטי ארץ. אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאוני. עושר וכבוד אתי הון עתק וצדקה. טוב פריי מחרוץ ומפז, ותבואתי מכסף נבחר. באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט. להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. יאמר יראת ה' אינה כיראת הממשלה שאינה רק כובשת תאות הרע. אלא יראת ה' היא שנאת רע ר"ל יש בכוחה לעשות שיהא האדם שונא את הרע מעיקרו ואינו מתאוה לו כלל. וגאה וגאון הנמצא אצל שרי הממשלה שמתגאים ומתרברים על הנאשמים, והולכים עליהם אימים למה עשית כך וכך ובדרך רע הלכת. והם עצמם עושים כל התועבות האלה והולכים בדרך רע ונמצא שפיהם הוא היפך ליבם. שבפיהם אומרים לנאשם למה עשיתך וגזלת. והוא עושק וגוזל. אומר לו למה נאפת והוא בעצמו מנאף. וזהו גאה וגאון ר"ל על אחרים. ודרך רע ר"ל שהם עצמם הולכים בדרך רע ונמצא שפיהם הוא פי תהפוכות ר"ל היפך ליבם שאין פיהם וליבם שוים. וז"ש ופי תהפוכות כ"ז

הוא זה שיוכל להתאפק להעמיד עצמו ולכבוש תאוותו מלעשות חפצו עימה ובפרט שהיא פנויה ומתקדשת בטומאתה שרחה וסכה. ועוד שמצווה נמי איכא לפי שהיה הגואל כמו שאמרה לו רות כי גואל אתה. ועכ"ז יראת ה' שעל פניו מפני שיש גואל קרוב ממנו היא שעמדה לו לעיר מבצר ולחומת נחושת בפני המון גלי תאוותו אשר כהמון ים סבוהו אפפוהו. ואמר לה חי ה' שכבי עד הבוקר. הרי שבדבר ערוה מצינו שיש כח ועז ביראת ה' למנוע האדם אפילו מנדנד עבירה כל דהו מה שלא תשיג יד יראת הממשלה או שום יראה אנושית.

ואם בדבר שבממון. הרבה מעשים מצינו בקדושים אשר בארץ המה שבא לידם ממון אחרים בדרך נסתר שאי אפשר להיוודע כלל ומשום ספק ספיקא דאבק גזל החזירוהו לבעלים וקיימו בעצמם כמדת החסיד המוזכר במשנה דאבות שאומר שלי שלך ושליך ודו"ק ותשכח כמה מעשים בש"ס ובמדרשים. הרי דהשמירה האמיתית שיהא האדם בטוח ושמור בחייו ובממונו אינו אלא ע"י יראת שמים ולא בזולתה ומלבד כל זה הנני מביא לך עד נאמן מעצם הממשלה שהיא תעיד על עצמה שצעירת הידיים היא מול ממשלת היראה שמים וכוח עוזה. שהרי כל דבר שאינה יכולה לבררו ולירד לעמקו היא מטלת שבועה על המכחש. והשבועה היא ממין היר"ש הרי שהיא עצמה מעידה שיתרון כח יש ליר"ש עליה והודאת בעל דין כמאה עדים דמי.

נמ"ל מכל האמור שבמקום שאין יד הממשלה שולטת, יד היר"ש שולטת. ולה העוז והממשלה יותר ממלך ושליט, ולכן אמר שהמע"ה (קהלת ז') החכמה תעוז לחכם. ר"ל תעוז להתגבר על יצרו ולמשוך ידו מעשות כל רע יותר מעשרה שליטים. והסיבה לזה שיפה כח היר"ש יותר מיראת

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

כשמתעורר בלבו על איזה דבר רע ח"ו לעשותו. אז אני בינה. ר"ל אני מסייעתו ואיני מנחת להתאוות להוממו ולטורדו וליפול בידם אלא נותנת לו בינה ודעת להתבונן בו ולהכיר המום שבו. ואח"כ לי גבורה. כלומר שנותנת לו עוז וגבורה להתגבר על יצרו ולכבוש תאוותו ולהכניעה תחת ממשלת השכל. וכיון שכן יש לי הכוח והעוז להשליט שכל האדם על תאוותיו החומריות ולהדוך אותם תחת רגליו. ולא כאותם המכניעים השכל תחת ממשלת התאוה וכמ"ש רז"ל אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות.

א"כ לזה ההולך אחרי דברי ואחרי עצתי לזה ראוי להקרא באמת מלך ומושל, ולא כמו המלכים ושאר מושלים שמושלים על אחרים ואינם יכולים למשול על עצמם ולהכניע תאוותם אלא הם נכנעים להתאוות והיא תמשול בהם. שאל למלכים כאלו להקרא מלך ומושל. מאחר שהוא נרצע לתאוותיו הנבזות ואינו יכול למשול ברוחו. וז"ש בי מלכים ימלוכו. סרס המקרא ודרשהו כאילו אמר בי ימלוכו מלכים כלומר לאותם שבי ימלוכו על יצר תאוותם הם מלכים באמת ולא אותם מלכים המדומים שאין יכולת בהם למלוך על עצמם. כי עיקר המלכות והשלטנות הוא לשלוט על תאוותיו וכמ"ש ומושל ברוחו מלוכד עיר. וכן בי שרים ישורו יפורש ג"כ עד"ז. ומזה הטעם אמרו, מאן מלכי רבנן. לפי שאין לך מלכות גדולה מזו שמושל על תאוותיו ומשעבדם אל השכל והיר"ש. שצריך לזה כוח גברא וגבר בגוברין. והיינו דתנן גדולה תורה וכו' ונותנת לו מלכות וממשלה וכו'. ואיה איפה המלכות והממשלה של ר' חנינא בן דוסא וכיוצא בו אבל לפי דברינו א"ש שאדרבא זו היא עיקר המלכות והממשלה לכופ יצרו ולשעבד כל כוחות תאוותיו ליראת ה'. מה שאין יכול לעשות כן כל רב ושליט.

שנאתי. שאין נמצא ממדה זו כלל אצל בעלי היר"ש שהם אנשי ומתי סודי.

(והאמת היא שכמה מהגנות והפחיתות מגיע לשופט ומושל ששופט ודן למי שנכשל בדבר עבירה אחת. והוא עצמו המכשלה הזאת היא תחת ידו הלא יבוש ויכלם. וכמו שסופר שפקיד אחד מפקידי הממשלה גנב ושם בכליו ממון הממשלה שהופקד בידו והעמידוהו למשפט לפני שר אחד לחקרו ולדרשו. והנאשם ידע שגם השר ההוא לא נקה מעוון זה. וכשערך לפניו משפט שאל אותו השר ופיו מלא תוכחות ואמר לו מה אתה משיב על תוכחתי ענה הנאשם ואמר אדוני אין מה להשיב אבל אחת שאלתי מאת אדוני להגיד לי שפעל "אכל" כמה פעלים יתפעלו ממנו בעבר והווה ועתיד ויחיד ורבים ונוכח ונסתר? אז הרגיש השר התשובה נצחת שהשיב לו הנאשם כי רמז לו שהנה פועל "אכל" יתפעל ממנו "אכלתי אכלת" ור"ל שכמו שאתה אכלת ממון הממשלה גם אני אכלתי, כמוני כמוך. והוא ע"ד שארז"ל ע"פ ויהי בימי שפוט השופטים. דור ששופטיו צריכים להישפט. ואז נכלם השר ופטר והוציאו בדימוס.)

ואמר עוד לי עצה ותושיה, הכוונה כי הנה התאוות החומריות כשמתעוררים על איזה דבר רע הם הוממות וטורפות את האדם ומבהילים אותו לעשותו מהר ואינם מניחות אותו להיתיעץ בדבר ולשקול בשכלו אם לעשות או לחדול מיראתם פן יוכר מומם ויתגלה קלונם כאדם שיש לו חפץ בעל מום וכשרוצה למכרו לחבירו הוא מעסיקו בדברים ומערבבו כדי שלא יכיר מומו. לכך אומרת התורה והיר"ש שאני איני כן אלא לי עצה כלומר שמניחתו לאדם להתייעץ על איזה דבר טוב שעלה בדעתו לעשותו וממתנת לו עד שיתבונן ויכיר שטוב הוא מכל צד ויפה לעשותו ואח"כ ותושיה, שהיא הפעולה. אבל

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

ואינו אפס ותוהו כהבלי עוה"ז.
ואוצרותיהם אמלא שכר טוב ונצחיי.

נמ"ל מכל האמור כי להיראת שמים העוז
והממשלה לשלוט שלטת יותר ויותר
משליטת המלכות והממשלה. ובה לבד
יכול האדם להיות בטוח בחייו וממונו. ואם
תשאלך נפשך במה יוכל האדם לקנות יראת
שמים כזו? אשיבך מילין שהוא ע"י עסק
התורה וכמש"ה הן יראת ה' היא חכמה.
וסתם חכמה היא חכמת התורה ועי"כ יהיה
האדם יר"ש באמת. וכן אמר דהמע"ה
ראשית חכמה יראת ה'. וכן ארו"ל אם אין
חכמה אין יראה. ואמרו עוד אין בור ירא
חטא ולא ע"ה חסיד. וכל האומר שאפשר
להיות יר"ש גם מבלעדי התורה אינו אלא
טועה. ואם ראית ירא שמים באו"ה, דע לך
שאין תוכו כברו. והנסיון יוכיח כי התורה
היא המקנה לאדם ידיעות אמיתיות ומדות
טובות. הידיעות הם, שע"י התורה ידע
ויכיר שיש אלוה מצוי בעולם והוא אחד
ואין שני. והוא שברא השמים ושמי השמים
הארץ וכל אשר עליה בחכמה נפלאה, והוא
בעל היכולת ואין מי יאמר לו מה תעשה.
והוא משגיח על כל דרכי בני אדם לתת
כאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. וגם אם יסתר
איש במסתרים הכל גלוי וצפוי לפניו אין
דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו. ולו
תאות היראה והעבודה ולא לזולתו כמש"ה
וידעת היום וכו' כי ה' הוא האלקים בשמים
ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

והמדות טובות הם כמו לא תרצח, לא
תנאף, לא תגנוב, לא תחמוד, שהיא עיקר
הכל. וכן האזהרות שבין אדם לחבירו
הכתובות בפ' קדושים תהיו, כמו לא
תגנובו לא תכחשו ולא תשקרו, לא תעשוק
את רעך ולא תגזול. לא תלין פעולת שכיר
לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול.
לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא
תהדר פני גדול בצדק תשפוט עמיתך. לא

ואמר עוד, אני אוהבי אהב ומשחרי
ימצאונני כלומר שאין אני כמו שרי
הממשלה שנראים כאוהבין בשעת הנאתן
ואין עומדים לו לאדם בשעת דוחקו שיקרא
אליהם ולא יענוהו והטעם לפי שאהבתם
אינה אהבה עצמית אלא אהבה מדומית
תלויה בדבר שהיא הנאת עצמם. אבל אני
אהבי אהב אהבה עצמית. ומשחרי בעת
דוחקם ימצאונני ועזרה בצרות אני להם,
והטעם לפי שאין אהבתי אותם תלויה
בדבר שהוא כדי להינות אני מהם כמו
אהבת הרשות, אלא אדרבא אני מהנה
אותם שהרי עושר וכבוד אתי ליתן להם הון
עתק וצדקה וא"כ אין אהבתי תלויה בדבר
אלא אהבה עצמית. ואמרו הון עתק ולא
אמר הון רב או הון גדול, כתב הר"מ
מלבי"ם ז"ל בפ"י לספר משלי שהוא לרמוז
שאינו כמו הון עוה"ז שמניחו בעת פטירתו
והולך לו שאינו יכול להעתיקו עמו
לעוה"ב, וכמש"ה כי לא במותו יקח הכל
אבל הון שלי הוא הון עתק כלומר שנעתק
ממקום למקום ויכול להוליכו עמו לעוה"ב
וכמ"ש והלך לפניך צדקך וכן בהתהלךך
תנחה אותך וכו'.

ואמר עוד טוב פריה מחרוץ ומפז וכו'
לרמוז למ"ש הרמב"ם ז"ל בספר המורה
שכל קנייני עוה"ז הם קניינים מדומים ר"ל
שמדמה בדעתו שהם שלו ואומר זה ביתי
וזה כרמי וזה שורי וזה כספי וזה זהבי. אבל
באמת אינם שלו כיון שכולם הם חוץ לגוף
ואינם עצמיים בו, כי אפשר שיעני וימכרם
לאחרים ואבד העושר ההוא בענין רע
וכמ"ש התעפי עיניך בו ואיננו וכו' אבל
קנייני עוה"ב כמו תורה ועבודה ויראה הם
קניינים עצמיים שמתעצמים בגוף האדם
ואינם זרים ממנו לעולם. וז"ש טוב פריי
מחרוץ ומפז לפי שהם קניינים מדומים
הבל הבלים משא"כ קניינים שלי הם
עצמיים וז"ש אח"כ להנחיל אוהבי יש
כלומר דבר ממשי שיש בו ישות ועצמי

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

לבטל בזה הגזירה ההיא לפי ששם המזל מחייב שעבד לא ירים ראש. בזה עצמה הם קיימו ומלאו אותה גזירה בידם שבאו והשתחוו לו אפים ארצה. ע"ד חופר גומץ בו יפול וגולל אבן אליו ישוב. ועובדה דשלמה בב' סופרים שלו אליהרוף ואחיה (סוכה נג.) ידועה לכל.

וכן יש ללמוד ג"כ מגזירת פרעה דכל הבן הילוד כדי להשליך לים מושיען של ישראל. ולבסוף עשה ה' ית' שאדרכא תבוא בתו ותצילהו ויגדלהו בביתו ועל ברכיו ישעשעהו ויהיה לו לשכים בעינו ע"ד ואוציא אש מתוכך היא אכלתך. וכ"ז הוא להורות יכולתו ית'. ולא עוד אלא שאפילו דברים קלים של דרך ארץ יש ללמוד מספורי התורה וכמ"ש רז"ל בב"ר פ' ס' ע"פ ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה. וסמוך ליה ויוסף אברהם ויקח אשה וכו'. וז"ל א"ר יודן לימדך התורה ד"א שאם יהיה לאדם בנים גדולים יהיה משיאן תחילה ואח"כ הוא נושא לו אשה. ממי אתה למד מאברהם בתחילה ויבאה יצחק האוהלה שרה אמו, ואח"כ ויוסף אברהם ויקח אשה עכ"ל. הרי שאפילו דבר קל כזה הוא רמוז בתורה. וכן מ"ש ויהי בבקר והנה היא לאה יש ללמוד שאסור לשמש מטתו לאור הנר. ומזה וכיוצא בזה יש ללמוד דברים הרבה מספורי התורה להתבונן בהם אשר ילאה הלשון מלספר ותקצר היריעה מהכיל. ויראה המעיין בתועליות בפ"י הרלב"ג ע"ה. וישמע חכם ויוסף לקח.

ואם מספורי התורה כך מגופי התורה עאכ"ו. וזה מלבד הסודות העמוקים וסתרי עולם הגנוזים בהם. צא ולמד מפ' קטנה וקלה שבתורה, שהיא פ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכו' שלכאורה הם דברים קלי הערך ח"ו ואין צורך בהם דמה לנו ולהם. ולא עוד אלא ליחס כל א' שם

תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכיח את עמיתך. לא תקום ולא תטור ואהבת לרעך כמוך שהיא כלל גדול בתורה כמ"ש רז"ל. לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה מאזני צדק אבני צדק. איש אביו ואמו תיראו מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וכל כיוצא בזה שכולם הם מדות ישרות לקיום החברה המדינית והקיבוץ. באופן שכל מצוות התורה הם טובים ונעימים כמ"ש ה' דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ובהיות האדם קונה לו הידיעות האמתיות והמדות טובות בתורה, אזי מושך ידו מעשות כל רע. דמאחר שיתאמת אצלו שיש אלוקים על כל רמים המשגיח על כל דרכיו וכל מעשיו בספר נכתבים והוא צוה להתנהג במדות הישרות האלה והעובר על צויו אלו מרה תהיה אחריתו. בודאי הוא שלא יטה ימין ושמאל מדרך הטוב והישר בעיני אלקים ואדם וכמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט.

ולא לבד מהאזהרות שבתורה וצויה קונה האדם מעלות נכבדות אלא גם מסיפורי התורה שבס' בראשית ושאר מקומות קונה לו תועליות גדולות. צא ולמד מספור שנאת אחי יוסף וקנאתם בו ומכירתו למצרים עד שנתגלגל הדבר שבאו לפניו והשתחוו לו אפים ארצה. כי משם אנו למדים גודל יכולתו ית' ועוצם השגחתו כי הוא כל יכול ולא יבצר ממנו מזמה. ועם שהאדם הוא בחירי אינו יכול להתחכם ח"ו נגד משפט האלקי וגזירתו ית' כי ה' צבאות יעץ ומי יפר. ולא לבד שאינו יכול לבטל גזירתו ית' אלא שהוא לוכד חכמים בערמם ומה שהם מתחכמים להרחיק הדבר ההוא מהם, הוא מסבב סיבות שהם יעשוהו בעצמם. הלא תראה כמה נתחכמו אחי יוסף והעמיקו עצה לבטל הגזירה האלקית של המלוך תמלוך עלינו ולבסוף לא הועיל להם כלום ואדרכה במה שמכרוהו למצרים וחשבו

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

האילנות וכוחות השרשים כל דבר מכוסה וכל דבר מגולה ידעתי. וכ"ז ידע בתורה ומצא בה בפירושה ודקדוקיה ואותיותיה ובקוציה כאשר הזכרתי.

וכן אמר בו הכתוב ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם כלו' שהיה בקיא מהם בקסמים ובנחשים שזוהי חכמתם וכו'. וכן אמרו מה היתה חכמתם של בני קדם שהיו בקיאים וערומים בטייר. ומכל חכמת מצרים שהיה בקיא בכשפים שהיא חכמת מצרים ובטבע הצומח כידוע מספר העבודה המצרית, שהיו בקיאים מאוד בענין הזריעה וההרכבה במינין. וכך אמרו שאפילו פלפלין נטע שלמה בארץ ישראל. וכיצד היה נוטען אלא שלמה חכם היה וכו' והיה יודע איזה גיד הולך לכוש ונטע עליו פלפלין. ומיד היו עושין פירות שכן הוא אומר ונטעתי בהם עץ כל פרי. עכ"ל הרמב"ן ז"ל יע"ש. הרי שכל מה שהיה שהמע"ה חכם בכל מיני חכמות אינו אלא מהתורה וממנה למד הכל.

וכן איתא במדרש שה"ש בפ' הביאני המלך חדריו. וז"ל וכי מנין יבוא אליהוא בן ברכאל הבווי ויגלה להם לישראל חדרי בהמה ולויתן. ומנין יבא יחזקאל ויגלה להם סתרי המרכבה הה"ד הביאני המלך חדריו עכ"ל. כלו' שהכל נלמד מחדרי התורה וסתריה. באופן שאין לך דבר בעולם ולא שום חכמה שאינו נרמז בתורה. וכן בן בג בג אומר הפוך בה והפוך בה דכולא בה. וכ"ת היכן רמוזים כל אלו החכמות בתורה. והלא אין אנו רואים אפילו שמץ מהם. דע לך שאין מתגלים רזי התורה וסתריה אלא למי שטורח ויגע בה לשם שמים וכמ"ש בפ' שנו חכמים וכו' ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר. אבל מי שאינו יגע בה אינו רואה בה כלום וכמ"ש"ה כי לא דבר רק הוא ואם רק הוא מכם.

אביו וארצו. אבל כשאתה מגיע לאדרא רבה קדישא ותראה מה שדרש בה הרשב"י ע"ה סודות עמוקים עד שאתרא הזדעזע וחברין אתחלחלו. אז תבין ותדע ערך יקרת תורתינו הקדושה שבדבר הנראה לעין קל הערך, בזה גנוזים בו סתרי בראשית ורזי עולם מה שהיה והוזה ויהיה. ולפי דברי האר"י ז"ל ענין הגנוז פה הוא עמוד התווך של כל חכמת הקבלה נשען עליו כמבו' ליי"ח. ואם בדברי מלך בשר ודם או אפילו שר, מדקדקים העולם למצוא בהם דברי חפץ כ"ש בדברים היוצאים מפי אלקים חיים ומלך עולם אשר אין חקר לתבונתו שכמה וכמה דברים נסתרים ונעלמים יש בהם. ולכן יפה כתב הרמב"ם ז"ל שאין הפרש בין פסוק ואחות לוטן תמנע לפסוק שמע ישראל.

ומלבד כ"ז הנה גם כל החכמות כמו חכמת הטבע והמחצבים והעשבים וחכמת התכונה והכוכבים והמזלות ושאר החכמות שבעולם כולם הם רמוזים בתורה למי שיבינם. וכמ"ש רז"ל ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. והעד לזה שהמע"ה שנאמר בו ויחכם מכל האדם ולא היה שום חכמה בעולם שלא ידעה כמ"ש"ה וידבר אל העצים מן הארז אשר בלבנון עד האזוב אשר בקיר, ודבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים. כלו' שידע תכונתם וטבעם ומזגם והרכבתם הכל ידע מהתבוננתו בתורה ולא מזולתה. וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמתו לפי' התורה וז"ל. וראיתי בס' המתורגם הנק' "חכמתא רבתא דשלמה" וכתוב בו וכו' ונאמר שם והוא דיהב אדעתא וכו' יאמר שהאלקים הוא הנותן דעת שאין בו שקר, לידע איך קם העולם ומעשה המזלות הראש והסוף ואמצעות הזמנים ואלכסנות הזנבות ואיך יעשו הזמנים. מרוצת השמים וקביעות הכוכבים וליחות הבהמה וחמת החיות ותוקף הרוחות ומחשבות האדם. יחוסי

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

שהרי כשאתה מגיע להלכות כלאים וכלאי זרעים. תמצא בהם הרבה מחכמת הטבע וחכמת הזריעה והצמיחה והרכב' המינין ויניקתם זמ"ז דברים נפלאים. וכמה משניות כמו משנת ערוגה וכיוצא בה תמצא בהם חכמת ההנדסה. ומהלכות טרפיות והלכות נדה זב וזבה ונגעים תמצא בהם חכמת הרפואה. ומהלכות מקואות תמצא בהם חכמת התשבורת והמדידה. וכמה כללים מועילים מסרו לנו רז"ל בחכמה זו כמו כל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלושה טפחים. וכמו כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונוא. וכמו ריבועא דנפיק מגו עיגולא ועיגולא דנפיק מגו ריבועא וכיוצא. וכן עינין מדידת תחום שבת.

ובהלכות קדוש החודש כלול כמעט כל חכמת התכונה וחכמת מהלך חמה ולבנה וכוכבי השמים וכסיליהם וחכמת המזלות. ומהלכות שבת תידע כל המלאכות המלאכותיות, ואיזה מהם יקרא אב, ואיזה מהם יקרא תולדה. ומהלכות אהלות תדע חכמת הניתוח. ומאזהרות המאכל' האסורות ובהמות הטמאות תידע חכמת טבע החיות והבהמות תכונתם ומזגם וסידור המאכל' המועילות לגוף והבריאות. ומחילוק הארץ לגבולותיה תידע חכמת הגאוגרפיה. ומסדר מסע הדגלים תידע סדר מערכות הצבא לעת קרב ומלחמה (כמ"ש בספר הברית) ומשירי הלויים תידע חכמת המוזיקה. זולת חכמות הרבה המפוזרים בכל פנות התורה אנה ואנה.

יבואו הסכלים האלה ויביטו ערך יקרת התורה הודה והדרה איך כל החכמות הם עבדיה שפחותיה ומשרתיה. ואיך הם יביטו עליה כעל כלי אין חפץ בו ? אבל כ"ז גרם להם על מאסם בתורת ה' את מצות קדוש ישראל ניאצו ובילדי נכרים ישפיקו. ועליהם אמר שהע"ה עין תלעג לאב ותבוז ליקרת אם יקרוה עורבי נחל. מדה כנגד

ואביא לך דבר א' לדוגמא איך החכמות רמוזים בתורה וממנו תקיש על השאר. איתא בב"ר פ' כ' וז"ל פילוסוף אחד ביקש לידע לכמה נחש מוליד. כיון שראה אותם מתעסקים זע"ז נטלן ונתנן בחבית והיה מספק להם מזונות עד שילדו. כיון שעלו הזקנים לרומי שאל את רבן גמליאל א"ל לכמה נחש מוליד ולא יכול להשיבו ונתכרכמו פניו. פגע בו ר' יהושע ופניו חלנית. א"ל למה פניך חלנית. א"ל שאלה אחת נשאלתי ולא יכולתי להשיבה. א"ל מה היא, א"ל לכמה נחש מוליד, א"ל לז' שנים. א"ל מנין לך? א"ל הכלב חיה טמאה ומוליד לנ' יום. ובהמה יולדת ליב' חודש. וכתוב ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה. וכשם שהבהמה ארורה מן החיה ז' כך נחש ארור מן הבהמה ז'. כמפני רמשא סליק וא"ל. התחיל מטיח ראשו לכותל. אמר כל מה שעמלתי ז' שנים בא זה והושיטה לי בקנה אחד עכ"ל. הרי שלך לפניך. ומכאן תבין ותשכיל היאך סוד ה' ליריאיו להאיר עיניהם לחפש במצפוני התורה ולדלות פנינים ממעמקי תהום רבה שהם רזיה וסודותיה של התורה.

ומהתימה הוא מה שנמצא בדור הזה בעוה"ר השמים כל מגמתם וחשקם בספר' של חכמות חיצוניות וישתבחו במה שמוציאים בהם מהחכמות לפי מיודעיהם ומפארים ומהלל' אותם החכמות. ועל חכמת התורה יביטו בעין בוז וקלסה כאלו ריקה ח"ו מכל מדע וחכמה. וישימו כל דיעותיה אזהרותיה וצוייה לדעות ישנות נושנות אשר עליהם אבד כלת. הוי חכמים בעיניהם אשר טחו עיני שכלם מראות, מהשכיל לבותם. הלא להם לדעת שנהפוך הוא שאדרבה כל החכמות כולם מוצאיהם ומובאיהם הוא מהתורה והיא אם לכל חכמות שבעולם. וכולם לה לרקחות וטבחות ומהבאר ההיא ישקו כל העדרים.

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

שהם תלתלי בשר כעין שיניים בולטים בחניכיים (וי"א שהם ב' שיניים למעלה אחד מכאן וא' מכאן בקצוות הלסתות) שהיא טהורה. והוא שיכיר בן גמל שהוא אין לו ניבין עד שיגדיל. וכ' מר"ן ביו"ד סי' ע"ט וז"ל. וכל שמעלה גרה היא מפרסת פרסה. חוץ מגמל וארנבת ושפן שהם מעלים גרה ואינם מפריסי פרסה ולהם אין לחוש שיש להם שיניים למעלה או ניבין. לפיכך המוצא במדבר בהמה ואינו מכירה ופרסותיה חתוכות שהרי אין יכול לבדוק בהם, יבדוק בשיניה אם אין לה שיניים למעלה ולא ניבין בידוע שהיא טהורה (לפי שאין לך בטהורים שיש לו שיניים למעלה ואין לך בטמאין שאין לה שיניים למעלה וכל שיש לו שיניים למעלה בידוע שהיא טמאה פר"ח שם סק"ג) והוא שיכיר בן גמל. (יש לו קרנים יצא מספק בן גמל וטהור פר"ח שם סק"ד) וכל שמפרסת פרסה מעלת גרה חוץ מחזיר לפיכך מצא בהמה שפיה חתוך שהרי אינו יכול לבדוק בו יבדוק ברגליה אם פרסותיה סדוקות בידוע שהיא טהורה. והוא שיכיר חזיר. יש לה קרניים יצא מכלל חזיר וטהורה. ואין לך בהמה טמאה שבשרה שתחת העוקץ שלה הולך שתי וערב לאיזה צד שיחתכו אותה אלא הערוד (פי' חמור הבר) לפיכך המוצא בהמה שפיה ופרסותיה חתוכות שהרי אינו יכול לבדוק בהם. יבדוק בבשר שתחת העוקץ אחר שישחטנה אם הולך שתי וערב טהורה. והוא שיכיר ערוד עכ"ל מר"ן ז"ל.

אמור נא מעתה ידיד הקורא מי הרחיק נדוד בארץ תלאובות אסיה הנשמות או שכן חררים במדר בערבות אפריקה המאזרים זיקות. ומי דילג על הרי אירופה הגבוהות, וקפץ על גבעות אמריקה הנישאות. או מי עבר ארחות ימי הודו ואיי הים הרחוקות ושט במרחבי תבל והתהלך בארץ לארכה ולרחבה ובדק ופשפש ומצא

מדה. כמו שהם עזבו מקור מים חיים ולא הכרוהו כך יקרו עיניהם עורבי נחל שגם הם עוזבים ילדיהם ולא יכירום כמ"ש רז"ל ע"פ לבני עורב אשר יראו. ואמר עוד ויאכלוה בני נשר ג"ז מדה כנגד מדה. שידוע שהנשר הוא רחמני מאוד על בניו שאומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני כמו שדרשו רז"ל ע"פ ואשא אתכם על כנפי נשרים ועל פ' על גוזליו ירחף וכו', ולכן יבוא מי שהוא רחמני ויפרע ממי שאינו חס על נפשו וחומס ממנה מתיקות התורה ונועם מגדיה.

ועל בנים סכלים כאלה תגדל התימה כי הראית מימך מי שעניו כיונים והוא משים מטפחת על עינו ומשים ידו על כתף חברו העיור להורות הדרך? איתמהא. כן הדבר הזה כי הנה כל חכמות החיצוניות הם ממששים והולכים כעיור באפילה לפי שסדר הליכתם היא מהמאוחר אל המוקדם ומהמוחש אל שאינו מוחש, ע"י הקדמות והיקשים. וכמו שהעיור אינו מובטח לו מליכשל בהליכתו וליפול אל הפחת. כך הם אינם מובטחים בהיקשיהם ותולדותיהם מהיקש שאינו צודק ותולדה שאינה צודקת, ואז ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו בפח השגיאה והפחת הכפירה. משא"כ דרכי התורה הם ישרים וסלולים כמש"ה כי ישרים דרכי ה' שהם הולכים ישר מהמוקדם אל המאוחר ומהשורש אל הענף ואין בהם ניפתל ועקש והא לך דוגמא.

הנה התורה נתנה ב' סימנים בבהמה וחיה הטהורים והם מעלת גרה ומפרסת פרסה ר"ל שפרסותיה סדוקות לגמרי מתחילה ועד סוף. וקיבלו חז"ל מפי השמועה איש מפי איש עד מרע"ה (נדה נא) כל שיש לו קרנים יש לו טלפים (ויש לו טלפים ואין לו קרנים כגון חזיר) וקבלו עוד חז"ל מפי השמועה (חולין נט) שכל בהמה וחיה שאין לה שיניים בלחי העליון ולא ניבין

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

עשאים והוא ידע שורש הקשקשת מהיכן נתהווה ולכן הוא לבדו גלא עמיקתא ומסתרתא ולו לבדו היכולת ליתן מאמר מוחלט מה שאין פה בשר ודם יכול לספר. ית' שמו ויתעלה זכרו לעד אמן.

ומכאן אתה דן על דרכי התורה שכולם הם ישרים וסלולים לפי שכולם הם דברי אלקים חיים ומלך עולם והוא הבורא והוא היוצר. ומעשה ידיו המה והוא ידע תכונתם טבעם ומזגם ולכן הוא לבדו יכול לו' בתוה"ק דבר ברור אמיתי מוחלט. משא"כ בשאר חכמות המגששים כעיון בקיר. ולכן תמיהא קיימת היא על בני הנעורים שבדור השוקדים על דלתי חכמות חיצוניות ואת חכמת התורה שהיא אם לכל החכמות ישליכו אחרי גום. הראית מימך מי שיש לו בביתו מעין נובע מקור מים חיים זכים וצלולים מתוקים וערבים וניחננו וילך לבקש משכניו מעט מים עכורים דלוחים וסרוחים. היש שוטה יותר מזה ?

וע"ז אמר שהע"ה (משלי ה') שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך. יאמר שתה מים החכמה מבורך היא התורה שהיא שלך ואל תחזור על הפתחים של חכמות חיצוניות. כי הוי יודע שכל החכמות ההם הם נוזלים מתוך בארך וממנה הם שותים והיא אם כולם. וא"כ למה לך לעזוב שדי אמך ולינק מדדי נכריה. ומה שאמר תחילת בורך ואח"כ בארך, כתב המלבי"ם ז"ל בפירושו לס' משלי לפי שהאדם בתחילה הוא מקבל לימוד התורה והחכמה מאחרים שהם רבותיו והרי הוא דומה לבור שאינו נובע מעצמו רק המים נקיים בתוכו מחוץ. ואחר שלמד אז הוא מתבונן בתורה ומחדש חידושים ויוצא פרח ויציץ ציץ ואז הוא נובע מעצמו כמו באר מים חיים ונחל נובע מקור חכמה. ואח"כ הוא משפיע מחכמתו לאחרים, ומלמד תלמידים הרבה ושמו הטוב הולך למרחקים. וזהו שאמר אח"כ יפוצו מעינותיך חוצה וכו'. ואמר עוד יהיו

כל אלפי מיני בהמות וחיות המדבריות המשונות ושיוכל לתת סימנים מובהקים כאלו אשר לא יחטיאו השערה. אטו משה קינגי היה או בלסטרי היה ? האומר למלך על כל בני שחץ (פי' אריה) הראיני שיניך החדות, או לנמר ושחל פלס מעגל רגליך לראות סדוקות או חרוקות. ומוסרות ערוד מי פתח לראות בשר שתחת עוקצו השתי וערב הוא ? אם לא כי צורם הכירם ופיו הוא צוה ביד משה נאמן ביתו. היש בהבלי הגויים וחכמתם החיצונית כללים מדויקים כמו אלה ? הלא כולם אינם אלא לפי ההשערה עלולת השגיאה והטעות ולא אמון בה. ומעולם לא נימצא במ אמת מוחלט אלא זה בונה וזה סותר, זה חולם וזה פותר.

ואם עוד יש טינה בלבך ידידי הקורא לומר, שאין מזה ראייה ברורה שהם מהופעה אלוקית ולא משכל אנושי לפי שמכל מקום החיות והבהמות המדבריות הם בנמצא בעולם ואפשר שיד הבקיאות והנסיון היא באמצע לידע ולהכיר חיתו שדי.

הנה יש לאל ידי להראותך גדולות ונפלאות מזה אשר לא ישאיר לך כל ספק והוא. הנה בסימני הדגים אמרה התורה כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו. וקבלו רז"ל מפי השמועה איש מפי איש עד מרע"ה כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר (נדה נא) ועתה אמור נא ידידי מי צלל במים אדירים וירד לעמקי תהום רבה ושט בכל הימים והנהרות והנחלים שבעולם וראה בעיניו כל אלפי אלפים מיני בריות משונות שבים והגיד דבר מוחלט כזה אשר לא כזב זה יותר מג' אלפי שנה וגם לא יכזב לעולמי עד ?

הגם בזה תאמר איתי בר נש דיכול להחוייה מילתא כדנא ? הלא על כרחך צריך אתה להיות מודה על האמת שאין זה אלא אמרת אלוה צרופה כי הוא בראם והוא יצרם והוא

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

לימודי תמיד. לז"א הווי יודע דדיה יוורוך בכל עת, והוא ע"פ דרשת רז"ל שאמרו מה הדר הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו הוא מוצא בו טעם חדש, אף דברי תורה כל מה שתחזור ותלמוד אותם אתה מוצא בהם טעם חדש מה שלא מצאת אותו בפעם ראשונה ולכן חזור בהם תמיד, וז"ש באהבתה תשגה תמיד ואל יהיו בעיניך כדיוגטמא (אגרת) ישנה. וכן דרשו ע"פ והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום. שבכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים כאלו היו קבלתם מהר סיני. והטעם הוא לפי שכיוון שכל יום ויום יתגלו לך רזי תורה ותכיר מעלתה וערכה, צריך להוסיף אהבה על אהבתה מחדש כמעשה דרבי סעדיה גאון שהתארח אצל גביר א', ביום הראשון עשה לו כבוד כרגיל ואח"כ כשראה חסידותו וענוותו הוסיף לכבדו יום על יום. ומאחר שכן הם דברי תורה חשובים וספונים למה בני תשגה בזרה ותחבק חיק נכריה שהם חכמות חיצוניות. ואמרו תחילה תשגה. וכן בזרה. ואח"כ אמר תחבק. שכן נכריה פי' המלבי"ם ז"ל כי בתחילה הוא שוגה לבד בחכמה הזרה ואח"כ הוא מוסיף סרה לחבק גם את חיק נכריה שהיא גרועה מן הזרה בת אל נכר. ור"ל שיבוא אח"כ לידי מינות וכפירה וזהו לחבק דאביק בה מיבק, עד שאמרו כל דפריש ממינות מיית. עכ"ד בתוספת נופך משלי יע"ש. והכוונה לו' מאחר שכל החכמות והדיעות הם נימצאים בתורה כאמור לעיל, למה לך אצל בורות נישברים הלא מוטב לך לחבוק דדיה של תורה ולשאוב מבארה שהוא מקור מים חיים מתוק לנפש ומרפא לעצם. אשר מי שזוכה להבין אמריה ויפקחו עיני שכלו להגיד תעלומיה כמאמר דהע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

אכן לפי שאין אדם יכול לזכות לכתר תורה לפי שעליו מוטל עול הפרנסה ומזונות

לך לבדך ואין לזרים אתך ר"ל שאינם קנייני עוה"ז שעוזב לאחרים חילו, אבל קנייני עוה"ב הם לבדך ואין לזרים אתך שום חלק בהם.

א"נ ירמוז על חידושי תורה. שאין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו אלא כל אחד מחדש כפי בחינתו ושורש נשמתו וכפי מה שקיבלה מהר סיני. ואמר יהי מקורך ברוך כל' מקור מים חיים שהיא התורה יהי בכל עת ברוך ברבויי דברכאן.

א"נ ירמוז למ"ש לעיל יפוצו מעינותיך שר"ל שמשפיע לאחרים וללמד תלמידים הרבה כנז"ל. ולזה אמר שאל תתירא לומר אם כל חכמתי אני מלמדה לתלמידים נמצא שהיא חסירה ממני. לז"א אל תאמר כך שכל מה שאתה מלמד אדרבא בזה אתה מוסיף חכמה על חכמתך. כי ומתלמידי יותר מכולם וכמ"ש ג"כ ר' אליעזר הרבה תורה למדתי מרבתי ולא חסרתי מהם אלא ככלב המלקק בים.

ואמר עוד ושמח מאשת נעוריך כל' שיעסוק בתורה שהיא אשת נעוריו בשמחה ובטוב כי העיקר היא השמחה בעסק התורה, וכמ"ש דהע"ה שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. וכן העיד רבינו האר"י ז"ל על עצמו שכל מה שזכה לחכמה גדולה כזו הכל הוא מחמת שהיה שמח בתורה.

א"נ כמ"ש חכמי המוסר שהעובד את ה' אינו חושש באהבת אשתו ובניו לשמוח עמהם אלא כל שעשועו יהיה בתורה וז"ש ושמח ר"ל בתורה מאשת נעוריך ר"ל יותר מאשת נעוריך ולכן אמר מאשת ולא באשת.

ואמר עוד איילת אהבים ויעלת חן כלומר שלכל אני אומר לך שתהיה שמח בתורה יותר מאשת נעוריך הגשמית, לפי שהיא היא אשתך העקרית שהיא איילת אהבים ויעלת חן. ושמא תאמר הלא כבר כל הש"ס והפוסקים למדתי ולמה לי לחזור על

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

תקומה לשונאי ישראל לפי שאין הכל יכולים ללמוד תורה כי מלאכתם אימתי נעשית? ולא ניתנה תורה למלאכי השרת שהם צריכים פרנסה, ולכן ארז"ל בויקרא רבה פ' כה' וז"ל אלו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה לא היתה תקומה לשונאי ישראל, אלא למחזיקים בה, אילו נאמר ארור האיש אשר לא ילמד את דברי התורה לא היתה תקומה לשונאי ישראל, אלא אשר לא יקים ע"כ, ור"ל שאינו עושה קיום והעמדה לתורה, והינו שמחזיק ביד לומדיה, נמצא שמחזיקים ביד התלמידי החכמים ולומדי תורה הם הם מקיימים תורה בישראל ומעמידם על תלה, אך לפי שאין יכולת ביד כל אדם להספיק כל צרכי ת"ח להחזיק אפילו ביד ת"ח אחד, לזאת תצטרך שיהיה חברה אחת שמקבצת מעט מעט מכל אחד וא' פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול והם יספיקו לתלמידים הרבה.

ועפ"יז נוסדה החברה הלזו לקבץ פרס חודשי בעד התלמידים החדשים מאת כל איש אשר ידבנו לבו להשתתף במפעל הטוב הכביר הזה. וכל מגמת החברה הזאת הנקובה בשם "תומכי תורה" כשמה כן היא לתמוך ביד התלמידים לומדי התורה להכין אותם ולסעדם ולהעמיד תלמידים הרבה ולהרבות ת"ח בעיר עוז לנו "בגדאד יע"א". שהיא מימי קדם קדמתא ועד עכשיו עיר ואם בישראל של חכמים ושל סופרים, ושיבת רב האי גאון ע"ה ורב שרירא אביו ע"ה היתה בעיר זאת כמו שכתב מו"ר ועט"ר רי"ח הטוב זלה"ה בספרו הבהיר "עוד יוסף חי" בקונטרס "מראות יחזקאל" יע"ש.

ותקוטינו בה' חזקה שע"י חברה זו תחזור עטרה ליושנה, כי ב"ה העשרה תלמידים מהמדריגה ראשונה כבר נהיו חכמים מחוכמים בגפ"ת ופוסקים ובכל פנות התורה כאשר עיני הקרואים פה רואות כיום

אנשי ביתו ושאר צרכים. וכיון שהוא חורש בשעת חרישה וזורע וכו' תורה מה תהא עליה ומהיכן יבוא לידי יראת שמים ועבודת ה' ? לכן אמרו רז"ל והעמידו תלמידים הרבה כדי שירבו החכמים והם ילמדו את העם דרך ה' ויודיעו להם את המעשה אשר יעשון ע"פ התורה והמצוה, ובזה יהיו כל העדה כולם קדושים ויראי ה' שלכך ניקראו החכמים נר ישראל כמו שקראו לריב"ז נר ישראל לפי שהם דומים לנר שמאיר לאדם לבל יכשל ואל יחטוא באחת הפחתים, ככה החכמים הם מאירים לישראל לבל יכשלו בדבר עבירה ח"ו ונמצא בזה כאלו כל העדה הם לימודי ה' ועוסקים בתורה כיון שתכלית הלימוד הוא המעשה כמ"ש תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, וכיון שמעשה יש כאן כאלו תלמוד ג"כ יש כאן. וכ"כ יש צורך לדור בחכמים כצורך העינים לאדם, שלכך נק' עיני העדה כמש"ה והיה אם מעיני העדה נעשתה בשגגה שהם הסנהדרין לפי שהם מאירים עיני ישראל ומורים להם הדרך ילכו בה ועל ידם נחשב להם כאלו הם עוסקים בתורה שנק' אור. כמש"ה כי נר מצוה ותורה אור לאור באור החיים.

אבל לפי שאם אין קמח אין תורה וא"כ במה יתפרנסו החכמים הם ואנשי ביתם ויהיה דעתם פנוי לתורה ועבודה וכך המנהג בישראל מימי קדם קדמתא להיות הבעלי בתים מחזיקים ביד לומדי תורה ומספקים להם כל צרכם. כדי שיוכלו לישב כל היום על התורה ועל העבודה באין מפריע, והיינו דתנן והעמידו תלמידים הרבה ר"ל עשו להם העמדה וקיום שיוכלו לישב כל היום באהולה של תורה, וכן אמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה ר"ל כמו שהתורה היא עץ חיים ואגוני מגנייא ואצולי מצילא לעוסקים בה, כך היא עץ חיים למחזיקים בה דהיינו למחזיקים ביד לומדי תורה, ולולא תקנה זו לא היתה

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

תועליות אלו לכולם. לפי שמעולם לא הוצרכו לשאול פי חכם על דבר דת ודין כי הכל לפנייהם כמישור ומותר ואסור וכשר ופסול שווים אצלם כחשיכה כאורה.

מ"מ גם להם יש תועליות גשמיות גדולות בחכמים. והוא חדא ע"פ מה שנתבאר בהשתלשלות דרושינו זה כי הבטחון האמיתי להיות האדם בטוח בחייו ובממונו הוא ע"י היראת שמים. והיר"ש הוא ע"י עסק התורה. ועסק התורה הוא ע"י החכמים שזה תלוי בזה כשלשלת. ותועלת זו הם צריכים לה ביותר כי הם מושלים במכמני הכסף והזהב ועליהם נשואים עימי בני אדם יותר מהשאר. ולפעמים יעברו בשלח וירדו דומה בשביל כספם וזהבם, והם צריכים לבטחון חזק ואמיץ להאמין בחיים יותר מאחרים. וכיון שבטחון חייהם הוא מסובב מריבוי החכמים הנ"ל א"כ אדרבה להם לשוב ולשמוח ברבוי החכמים. ועוד שגם מפאת בטחון ממונם הם מוצאים תועלת גדולה מהחכמים שהלא הם הם אדירי המשא ומתן וידם בכל למכור סחורה להרבה בני אדם בהקפות גדולות וסכומים עצומים. ואם לא יהיה יראת שמים ככבני אדם הלא יעשו קנוניא עליהם בתחבולות ומרמות ויאכלו את כספם ויפשטו להם את הרגל, ואז יתרוששו. וא"כ כיון שהחכמים הם המלמדים דעת את בני אדם להיות יראי שמים ולהתהלך מישרים את חבריהם ולהתרחק מן הגזל, הנה בזה יש להם תועלת גדולה מהחכמים כדי שיהיו בטוחים בממונם.

ועוד שבזה ירויחו כבוד גדול ותפארת להם מן האדם, כי כפי רבוי החכמה והחכמה באיזה עיר כך יגדל כבודה ותפארתה, להיות שכל הסביבות צריכים להם ללמוד לקח מפיהם והכל מריצים להם שאלותיהם בדברי דת ודין ולמוצא פיהם ייחלו ואין לך כבוד גדול מזה. ולא מבני

הזה. ומקצת מהם המוכשרים לכך שוכרת להם החברה מלמדים ללמדם ספר ולשון "טורקי" שהוא לשון ממשלתנו הרוממה יר"ה וגם שאר לימודים הצריכים לפי העת והזמן כדי שיהיו שלימים בכל מדע וחכמה שיוכלו לעמוד בהיכל מלך ושרים ובע"ה בקרב הימים יהיו ארזים גדולים בישראל ועיני הקרואים הנכבדים פה יראו וישמח לבם. והתלמידים מהמדריגה הב' ג"כ הם משתדלים להתלמד עיון בגפ"ת ושוקדים על לימודם בחשק נימרץ בכל מאמצי כוחם. ובע"ה גם הם ישגשו ויפרחו כתבצלת ויהיו לחכמים גדולים בישראל. ועין החברה היא לטובה על כללות התלמידים ולתועלתם בכל מה שיש לאל ידה להיטיב מצבם ולהרחיב גבולם. ואשריהם ישראל עם אלקי אברהם המתדנבים בעם בכל ליבם ומהם בידם יביאו את תרומת ה' בלב טוב ונפש חפצה ושמחה רבה. ישלם להם ה' פעלם הטוב ותהי משכורתם שלימה מאת ה' להריק להם ברכה עד בלי די אכי"ר.

ואפריין נמטייא להגברת הסיניורה "שמחה" מב"ת אחות הגביר הנדיב המנוח כה"ר סיניור "מאיר אליהו" נ"ע. שמלבד נידבת לבה החודשית עוד הרימה תרומת ידה סך מאה לירה (זהב) טורקית להיות קרן קיים לחברה הנז' יתן ה' בריאות ושלוש בעצמיה ותאריך ימיה בטוב ושנותיה בנעימים אכי"ר.

אך חבל על דמשתכחין קצת בוערים בעם האומרים ראו מה עושה החברה הזאת לנו. מה לנו להרבות חכמים הלא על הראשונים אני מצטערים והם באים להוסיף עלינו את החדשים. אבל לו חכמו ישכילו זאת שכמה צורך גדול יש לדור בחכמים וכמה תועליות גדולות יוצא מהם לעולם. וזולת תועליות הנפשיות שבארנו לעיל, שהחכמים הם כמו העין לאדם וכמו הנר להאיר עיני הדור, אשר אצל אותם בוערים אינם נחשבים

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

חזרתי "לנשאי מקדם" והיה אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה וכו'. יל"פ עפ"י האמור לעיל שכל הצלחת האדם בעוה"ז להיות לבו בטוח בחייו ובמונו. וגם הצלחתו בעוה"ב בחיים הנצחיים הוא תלוי בעסק התורה. אבל להיות שאין כל אחד יכול לזכות לכתר תורה להיותו טורח אחר מזונותיו, ולכך צריך שיהיו חכמים בדור. ולפי שאין החכמים יכולים להיות בלי פרנסה צריך להיות הבעלי בתים מחזיקים בידם. ולפי שאין כל אדם לבדו יכול להספיק כל צרכי ת"ח א' לכך צריך חברה אחת שמקבצת ומאספת מזה מעט ומזה מעט עד שמצטרפת לחשבון גדול, ובזה יבוא הכל על מקומו בשלום.

נמצא שע"י ג' אלו מטיבי צעד מתקיימת התורה ומשתמרת לבל תשתכח ח"ו, והם הג' שותפים דוגמת "הסגולתא". וז"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי שהיא התורה וכ"ת אפשר לכל אדם לעסוק בתורה? בתמיהא והלא צריך הוא להביא טרף לביתו, לזה אמר שמה שאמרתם ושמרתם את בריתי הוא ע"י והייתם לי סגולה שתשתתפו שלתכם בעסק זה, והם החכם שעוסק בתורה, והמחזיק בידו ואפילו בדבר מועט והחברה המצרפת כל פרוטה ופרוטה מכל אחד וא' לחשבון גדול. וזה אמרו מכל העמים כי גם ישראל נקראו עמים כמש"ה עמים הר יקרו וכו' ובזה תשתמר התורה. ושמא יאמר המחזיק ומה לי ליתן כספי ויגיעי להחכם אשר לא ידעתיו תמול שלשום, לז"א כי לי כל הארץ וכמש"ה לה' הארץ ומלואה ונאמר לי הכסף ולי הזהב וא"כ לא משלו הוא נותן אלא משלי ואין לו להצטער ע"ז.

חזרתי ואמרתם ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה אפ"ל ע"פ מ"ש האר"י ז"ל כי בעולם הנקודים הו"ק לא יצאו דרך קיום אלא זה תחת זה דוגמת "השוא" ולכך

אדם לבד כבוד חכמים ינחלו, אלא גם בעיני שרי הממשלה ימצאו חן וכבוד אם ימצאו חכמים גדולים בעיר. וכמו ששמעתי מאיש אמונים אחד. שבעת שהוצרכו אנשי עדתינו להביא "חכם באשי" את ח"ר דוד פאפו הי"ו מעיר קושטא יע"א. שאל אותו שר אחד משרי הממשלה ואמר לו הלא מלפנים כזאת ידענו כי עיר "בגדאד" היא עיר גדולה של חכמים ושל סופרים ועכשיו תמיה אני איך ירדה פלאים כ"כ עד שהוצרכתם להביא "חכם באשי" ממרחקים ומאוד אני נעצב על זה כי חרפה היא לנו להיות נמצא תחת ממשלתינו עיר גדולה כזאת נעדרת מחכמה ומדע. והשיב לו האיש השקט ותנוח אדוני ואל תתעצב כי ב"ה יש לנו חכמים גדולים משכילים בדת ודין יותר ויותר מהחכם הזה שהביאו. ולא לחכמתו אני צריכים כי אם לפי שיודע לדבר בלשון טורקית ולישא וליתן בעיניני העדה לפני שרי הממשלה. ואמר לו השר תנוח דעתך כשם שהנחת את דעתך. ע"כ שמעתי. הרי שגם בעיני שרי הממשלה יגדל כבוד העדה בהיות נימצאים בתוכה חכמים גדולים בעלי מדע.

וא"כ ישמעו זאת הרוגנים וידעו תועי רוח בינה כי לכבוד ולתפארת המה החכמים. וכל זמן שרובי החכמים בעיר הם הודיה הם הדרה ולא כמו שאומרים הם מה לנו ולחכמים. וכבר בדרוש אחר שדרשתי בהספד מופת הדור מו"ר "רי"ח" הטוב זצוק"ל אמרתי שכל האומר מה מני יהלוך אם לא ימצאו חכמים בעיר. הוא כאומר מה מני יהלוך אם לא ימצא רופא בעיר, ואינו אלא בהמה רבה הוא שאינה חוששת בחסרון הרופא. והסברתי העינין ע"פ המנהג שצריך שימצאו בכל מדינה רופא "ג'ראח" ורופא תחלואים הפנימיים יעש"ב. ונמצא דרושינו זה נעוץ סופו בתחילתו והבן.

פרקי עיון ומחשבה – כחה של יראת שמים

שישראל קבלו התורה זכו למעלה זו וז"ש והיה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי ר"ל שתקבלו התורה ותשמרו אותה אז והייתם לי סגולה ר"ל שתהיו מושפעים מהג"ר שהם מתחילה היו דוגמת "הסגול" בבחי' קוים ובזה חיבה יתירה נודעת לכם יותר מכל העמים.

א"נ יל"פ ע"פ מ"ש ארז"ל דלעת"ל שלשה יהיו נקראים בשמו ית'. כמ"ש עתידים הצדיקים שייקראו ע"ש הקב"ה שנאמר כל הנקרא בשמי. וכן מלך המשיח שנאמר וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. וכן ירושלים שנאמר ושם העיר מיום ה' שמה. אל תקרי שמה אלא שמה. וז"ש אם שמוע וכו' ושמרתם את בריתי אז והייתם לי סגולה לי דייקא ר"ל שכל ג' אלו שהם המשיח וירושלים ואתם הצדיקים שהם ג' דוגמת הסגול יהיו שוים לי ונקראים בשמי יה"ר שיהיה זה בבי"א.

נשברו. ועליהם אמר בתחי' האד"ר עד אימת נתיב בקיימא דחד סמכא, אבל הג"ר יצאו דרך קוים דוגמת "הסגול" או "הסגולתא" ולכך נתקיימו וידוע הוא כי בו"ק יש אחיזה לחיצונים שמהם הוא השמעת אומות העולם משא"כ בג"ר שאין שם אחיזה לחיצונים ומימלא נמי שאין משם השפעה לאו"ה. משא"כ ישראל שהשפעתם גם מהג"ר שהם המוחין ובזה הוא מעלת ישראל מאו"ה. ולכן ארז"ל ע"פ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש הם רומזים למו' שלכך יש בתפילין "שין" דתלת רישין "ושין" דארבע רישין לרמוז אל המו' שבכללותם הם ג' ובפרטותם הם ד' כידוע. ולכך בראות או"ה התפילין שבראש שרומזים אל מעלת ישראל שהם מושפעים ממקום גבוה כזה, משא"כ הם שאין להם השפעה משם לכך הם נכנעים ויראים מהם. נמצא שע"י